

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024 (K 3/2024 vp): Asia on saapunut liikenne- ja viestintävaliokuntaan lausunnon antamista varten vanhusasiavaltuutetun kertomuksesta (K 3/2024 vp) koskien kertomuksen osiota ikääntyneiden asemasta ja oikeuksien toteutumisesta digitalisoituneessa yhteiskunnassa ja digitalisaatioon liittyvistä suosituksista. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo, Vanhusasiavaltuutetun toimisto
- asiantuntija Saidi Backman, Vanhusasiavaltuutetun toimisto
- ylitarkastaja Eveliina Uusitalo, liikenne- ja viestintäministeriö
- lakimies Laura North, Liikenne- ja viestintävirasto
- juristi Kaisa Seppänen, Kansaneläkelaitos
- puheenjohtaja Kari Kantalainen, Kansallinen senioriliitto ry
- johtava asiantuntija Tiina Etelämäki, Vanhustyön keskusliitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Finanssivalvonta
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Valiokunta toteaa, että kertomuksen digitalisaatiota käsittelevä osuus suosituksineen koskee suurimmaksi osaksi valtiovarainministeriön vastuualueelle kuuluvia seikkoja. Valiokunta lausuu

Valiokunnan lausunto LiVL 8/2024 vp

kertomuksen digitalisaatiota käsittelevistä osista siltä osin kuin niissä on kyse pääasiassa liikenne- ja viestintävaliokunnan toimialaan kuuluvista asioista.

Digitalisoituvat matkaliput

(2) Kertomuksessa nostetaan esiin digitaatioita vailla olevien ikääntyneiden hankaluudet ostaa matkalippuja sekä esitetään suositus, jonka mukaan julkiseen liikenteeseen on voitava ostaa lippuja myös muuten kuin digitaalisesti.

(3) Matkalippujen ja erilaisten liikennepalveluiden digitalisaatio laajemminkin on tunnistettu käsillä oleva kehityskulku. Tähän liittyy sekä matkalippujen myynnin että oheispalveluiden, kuten aikataulutietojen, siirtyminen verkkosivuille ja erilaisiin mobiilisovelluksiin. Se kytkeytyy osaltaan myös käteismaksumahdollisuuksien vähentymiseen, sillä digitaalisia lippuja on vain harvoin mahdollista maksaa käteisellä. Suomen lainsäädäntö ei suoraan edellytä tarjoamaan matkalippuja ei-digitaalisesti.

(4) Esimerkiksi Matkahuollon lipunmyyntipalveluiden siirtymistä verkkoon koskien yhdenvertaisuusvaltuutettu on kuitenkin todennut, että palvelujen tarjoaminen pelkästään digitaalisesti on yhdenvertaisuusongelma.¹

(5) Matkustajien oikeuksista julkisessa liikenteessä säädetään liikennemuotokohtaisissa EU-asetuksissa, joihin sisältyy myös lipunmyyntiä koskevia säännöksiä. Myöskään matkustajansuoja-asetukset eivät velvoita liikenteenharjoittajia järjestämään lipunmyyntiä ei-digitaalisesti. Asetuksiin sisältyy kuitenkin vammaisiin ja liikuntarajoitteisiin matkustajiin liittyviä säännöksiä, joiden on tarkoitus varmistaa näiden ryhmien mahdollisuus matkustaa syrjimättömin ehdoin.

(6) Rautatieasemilla, joilla ei ole lipputoimistoa tai -automaattia, tulee rautatievastuuasetuksen mukaan tiedottaa mahdollisuuksista ostaa lippu muista kanavista sekä lähimmästä rautatieasemasta tai paikasta, jossa on lipputoimisto tai lippuautomaatti. Junaliikenteessä palvelusopimusasetuksen² mukaisia julkisia palveluhankintoja tekevät toimivaltaiset viranomaiset voivat myös asetuksen mukaan edellyttää, että rautatieyritykset tarjoavat lippuja julkisia palveluhankintoja koskevien sopimusten perusteella tarjottavien palveluiden osalta useamman kuin yhden myyntitavan välityksellä.

(7) Saadun selvityksen mukaan liikenne- ja viestintäministeriöllä on parhaillaan käynnissä arviointi mm. matkustajansuoja-asetuksissa rautatieliikenteen asemanhaltijalle osoitettujen tehtävien hoitamiseen liittyvistä vastuutahoista.

¹ <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/palvelujen-tarjoaminen-pelkastaan-digitaalisesti-on-yhdenvertaisuusongelma>. Ks. myös Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanotto Oy Matkahuolto Ab toiminnasta asiassa VVTDno-2022-1625.

² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1370/2007

Valiokunnan lausunto LiVL 8/2024 vp

Muuta

(8) Valiokunta on ottanut kantaa myös asioihin, jotka ainakin osittain kuuluvat liikenne- ja viestintävaliokunnan toimialaan. Valiokunta suhtautuu myönteisesti vanhusasiavaltuutetun kertomuksen toteamuksiin ja esityksiin.

(9) On hyvin tärkeää huomioida digitalisaatioon liittyvät haasteet ja vastata niihin. Eri järjestöt toimivat tehokkaasti, ja niiden työllä on keskeinen merkitys tuen ja opastuksen antamisessa. Viranomaistahojen toiminta on saadun selvityksen mukaan kovin hajanaista. Asiantuntijakuulemisessa on todettu, että osa toiminnasta kuuluu valtioneuvoston ja erityisesti valtiovarainministeriön toimialaan ja osa kuntien toimialaan. Valiokunta katsoo, että digitalisaatiokehitystä tulee koordinoita ja sen pitää olla jonkun tahon kokonaisvastuulla valtioneuvoston tasolla.

Esteettömyysdirektiivi. (10) EU:n esteettömyysdirektiivi³ edellyttää, että viranomaiset ja yksityinen sektori tekevät tietyt tuotteet ja palvelut esteettömiksi ja saavutettaviksi. Direktiivi koskee esimerkiksi tietokoneita ja niiden käyttöjärjestelmiä, älypuhelimia ja itsepalvelupäätteitä, kuten maksupäätteitä, pankki- ja lippuautomaatteja. Palveluiden osalta direktiivi koskee esimerkiksi tietoliikenne- ja viestintäpalveluita, tiettyjä liikenteeseen liittyviä palveluita, kuten sähköisiä matkalippuja ja niiden ostamista, sekä kuluttajapankkipalveluita. Tavoitteena on, että näiden tuotteiden ja palveluiden muuttuminen esteettömiksi ja saavutettaviksi tekee niistä helppokäyttöisempiä eri käyttäjäryhmille, mikä saattaa helpottaa myös heikot digitaidot omaavien ikääntyneiden henkilöiden mahdollisuuksia käyttää niitä tai niiden avulla käytettäviä palveluita ja siten ehkäistä digisyrjäytymistä. Direktiivin esteettömyysvaatimusten soveltaminen alkaa pääosin 28.6.2025.

Puolesta-asiointi. (11) Kertomuksessa tuodaan esiin ongelmia, jotka liittyvät puolesta-asiointiin ja tuettuun asiointiin. Valiokunta katsoo, että on tärkeää huolehtia puolesta-asioinnin helppokäyttöisyydestä ja turvallisuudesta myös ikääntyneiden näkökulmasta. On hyvä tarkastella, voisiko puolesta-asiointia selkeyttää ja yhdenmukaistaa kaikissa palveluissa sekä laajentaa niihin palveluihin, joissa sitä ei välttämättä ole käytössä. Tuetun asioinnin osalta liikenne- ja viestintäministeriö on nostanut esiin, että tuettua asiointia ei tunnisteta laissa. Asiassa on syytä huomioida ikääntyneen tietoturva ja -suoja esimerkiksi identiteettivarkauksien riskin osalta. EU:n eIDAS-asetus myös yksiselitteisesti kieltää tunnuksien luovuttamisen toisen henkilön käyttöön, samoin laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista (617/2009). Näin ollen asiaan liittyy lainsäädännöllisiä haasteita. Valiokunta pitää puolesta-asioinnin kehittämistä tärkeänä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Liikenne- ja viestintävaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista (EU) 2019/882

Valiokunnan lausunto LiVL 8/2024 vp

Helsingissä 22.5.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Timo Furuholm vas

jäsen Pekka Aittakumpu kesk

jäsen Marko Asell sd

jäsen Heikki Autto kok

jäsen Seppo Eskelinen sd

jäsen Aleksi Jäntti kok

jäsen Marko Kilpi kok

jäsen Terhi Koulumies kok

jäsen Sheikki Laakso ps

jäsen Mats Löfström r

jäsen Jani Mäkelä ps

jäsen Pinja Perholehto sd

jäsen Anne Rintamäki ps

varajäsen Tere Sammallahti kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mika Boedeker